

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΓΕΡΣΗΣ

Εσαγιάν Γκάρο

Διδάκτωρ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Στην παρούσα εργασία προσεγγίζουμε την ψυχοπαθολογική μελέτη της διέγερσης με γνώμονα τη διαφορά μεταξύ των εννοιών “κατανόω” και “ερμηνεύω” στο ψυχοπαθολογικό πεδίο. Η διάκριση αυτή – η οποία οφείλεται εν πολλοίς στη σκέψη του γερμανού ψυχοπαθολόγου K. Jaspers – αντλεί το ενδιαφέρον της από το γεγονός ότι οδηγεί στη διαφοροποίηση μεταξύ των εννοιών ψυχοπαθολογική εξήγηση και αιτιολογική γνώση του ψυχοπαθολογικού φαινομένου η οποία καταλήγει με τη σειρά της και στη διαφοροποίηση μεταξύ ερμηνείας και αιτιολογίας. Υπό το φως αυτών των δεδομένων, οι διεγερτικές εκδηλώσεις διακρίνονται σε κατανοπές και π.χ. η διέγερση του ψυχοπαθητικού, και ακατανόητες όπως αυτές κατά τη διάρκεια παραληρητικών καταστάσεων. Στις τελευταίες, η ψυχοπαθολογική προσέγγιση γίνεται περισσότερο υπό το πρίσμα της ερμηνείας και όχι τόσο της κατανόησης. Εντάσσουμε σε ξεχωριστή κατηγορία τις διεγέρσεις εκείνες των οποίων η εξήγηση θεμελιώνεται σε μια αντικειμενική αιτιολογική γνώση π.χ. οι διεγερτικές εκδηλώσεις των νευρολογικών νοσημάτων.

Λέξεις ευρητηρίου: ψυχοπαθολογία, ερμηνεύω, κατανόω, γνωρίζω, διέγερση.

Η διέγερση ως αποδιοργάνωση των ψυχοκινητικών λειτουργιών αποτελεί μέρος της κλινικής και κατ'επέκταση της ψυχοπαθολογικής μελέτης της οποίας στόχος είναι η σύλληψη - κατανόηση του συνόλου της παθολογικής ψυχικής κατάστασης που βιώνει εν προκειμένω ο ασθενής. Επί παραδείγματι, δεν μπορούμε να προσεγγίζουμε τη βιωματική εμπειρία του μανιακού χωρίς να λαμβάνουμε υπ' όψιν τη μορφή της διέγερσης που τον συνοδεύει, ούτε να παρατηρούμε ένα σχιζοφρενικό διαχωρίζοντας από την ψυχική του ζωή - δηλαδή από τη διασπαστική του διαταραχή - τις διεγερτικές του εκδηλώσεις.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, όπως επισημαίνει ο H.Ey¹, οι διεγερτικές εκδηλώσεις συνδέονται άμεσα με την ουσία του ίδιου του ψυχοπαθολογικού φαινομένου ενώ σε άλλες, οι διεγέρσεις συνιστούν μεμονωμένες εκφάνσεις, όψεις θα λέγαμε, οι οποίες είναι απομακρυσμένες από τον πυρήνα του ψυχοπαθολογικού γεγονότος για να τις αποδίδουμε μεγάλη σημειολογική αξία. Άλλη ψυχοπαθολογική σημασία και σπουδαιότητα έχει επί παραδείγματι η διέγερση του μανιακού και άλλη αυτή του ψυχοπαθητικού.

Ορισμός της έννοιας ψυχοπαθολογία

Ας μου επιτραπεί όμως στο σημείο αυτό ένα σύντομο σχόλιο για τις έννοιες της ψυχοπαθολογίας και της ερμηνείας. Επιθυμώ αυτό το σχόλιο για να αναδείξω τις σημασιολογικές δυσκολίες που αυτές οι έννοιες εμπεριέχουν, σημασιολογικές δυσκολίες οι οποίες είναι ιδιαίτερα οικίες σε όσους ασχολούνται με την επιστήμη της ψυχιατρικής.

Ο όρος «ψυχοπαθολογία» είναι διφορούμενος. Μπορεί να υποδηλώνει ταυτόχρονα και την ψυχική διαταραχή, δηλαδή το παθολογικό ψυχικό φαινόμενο, και την επιστήμη που την μελετά. Η διπλή αυτή σημασία προκύπτει από την προσδεδειγμένη τάση της επιστήμης της ψυχοπαθολογίας όχι μόνο να περιγράψει το παθολογικό ψυχικό φαινόμενο αλλά επίσης και να προσδιορίσει τη φύση του, τους μηχανισμούς του και τις αιτίες του. Είναι άλλωστε με την τελευταία αυτή σημασία που ο όρος «ψυχοπαθολογία» χρησιμοποιείται συνήθως στις μέρες μας. Σύμφωνα με τους Lanteri - Laura και Bouttier² προτείνουμε τρεις σημασίες στην έννοια ψυχοπαθολογία:

- περιγραφή της εμπειρίας που βιώνει ο ψυχιατρικός ασθενής
- καταγραφή της σημειολογίας (μελέτη των σημείων) των ψυχοπαθολογικών φαινομένων εδώ η ψυχοπαθολογία συμπίπτει με την κλινική ψυχιατρική (άμεση παρατήρηση των εκδηλώσεων της ψυχικής ασθένειας)
- κυρίαρχες επεξηγηματικές θεωρητικές απόψεις των ψυχοπαθολογικών φαινομένων.

Διάκριση μεταξύ των όρων κατανόω, γνωρίζω, ερμηνεύω

Σε ότι αφορά την έννοια της ερμηνείας, θεωρώ ότι αξίζει να αναφερθούμε εν συντομία στην προσέγγιση (κατ'επέκταση και στη διάκριση) που κάνει ο Jaspers³ των όρων κατανόω, γνωρίζω, ερμηνεύω. Ο Jaspers επισημαίνει ότι οι καταστάσεις της ψυχής έχουν μια στατική και μια δυναμική μορφή.

Επί παραδείγματι η οργή και η ζήλια (αναφέρομαι σ' αυτές γιατί μπορεί να σχετίζονται με το φαινόμενο της διέγερσης που εδώ μελετάμε) είναι ιδιαίτερες ψυχικές καταστάσεις οι οποίες εκφράζουν το ψυχικό βίωμα στη στατική του μορφή δηλαδή εκφράζουν αυτό που βιώνει εκείνη τη στιγμή το άτομο (αυτό είναι και το αντικείμενο μελέτης της φαινομενολογίας).

Η ψυχή όμως βρίσκεται ταυτόχρονα και σε κίνηση, ψυχικά φαινόμενα διαδέχονται το ένα το άλλο, η κατανόηση αυτής της αλληλουχίας ονομάζεται γενετική κατανόηση (σε αντιδιαστολή με την προηγούμενη περίπτωση που αποκαλείται στατική κατανόηση) π.χ. κατανόω ότι αυτός που δέχεται επίθεση θυμώνει ή ότι ο απατημένος σύζυγος γίνεται ζηλότυπος. Αυτή η γενετική κατανόηση που ονομάζεται και ψυχολογική εξήγηση γρήγορα αγγίζει τα όρια της στην ψυχοπαθολογία. Στο πεδίο της τελευταίας εμφανίζονται νέα ψυχικά φαινόμενα με ένα ακατανόητο τρόπο. Αυτό συμβαίνει π.χ. με τον ζηλότυπο σύζυγο που χωρίς αντικειμενικά η σύντροφός του να του δίνει αφορμές για να δικαιολογεί ένα τέτοιο συναίσθημα εντούτοις αυτός είναι ζηλότυπος (παρανοϊκό παραλήρημα). Ο K. Jaspers επισημαίνει ότι αυτές οι περιπτώσεις αποτελούν το βασικό πυρήνα της ψυχιατρικής. Εδώ η κατανόηση αποτυγχάνει, ενώ στη θέση της δεν υπάρχει η γνώση κάποιας φυσικής διαδικασίας (όπως στην περίπτωση του αλκοολικού ζηλότυπου παραληρημάτος). Σ' αυτήν την περίπτωση για να εξηγήσουμε

την αλληλουχία των ψυχικών φαινομένων χρειάζομαστε μια θεωρία (η οποία αναπαριστά του κρυφούς δεσμούς μεταξύ των ψυχικών γεγονότων).

Η στατική και γενετική κατανόηση είναι ανεξάρτητες από κάθε θεωρία και αφορούν την ψυχική ζωή όπως αυτή βιώνεται πραγματικά. Αυτές ασχολούνται με τα άμεσα δεδομένα της συνείδησης. Η αιτιολογική εξήγηση προϋποθέτει την ύπαρξη εξωσυνειδησιακών ψυχικών μηχανισμών, προϋποθέτει την ύπαρξη υποτιθέμενων ψυχικών λειτουργιών. Όσο λιγότερο κατανοούμε τόσο περισσότερο ερμηνεύουμε. Σ' αυτό το επίπεδο κατά την άποψη μας λειτουργεί π.χ. η φροϋδική ερμηνεία του ζηλοτυπικού παραληρήματος.

Δηλαδή, εν κατακλείδι, κατανόηση και ερμηνεία αφενός δεν συμπίπτουν ως έννοιες σύμφωνα με τη γασπερσιανή θεωρία και αφετέρου δεν ανήκουν στο ίδιο επίπεδο γνώσης: η κατανόηση έχει αντικειμενική προφάνεια (όλοι συμφωνούμε ότι ο απατημένος σύζυγος γίνεται ζηλότυπος), ενώ η ερμηνεία έχει υποκειμενική προφάνεια (μπορώ και να δεχτώ στα πλαίσια μιας μεταβιβαστικής σχέσης ότι γίνομαι ζηλότυπος προς το σύζυγο μου υπό την επίρρηση του φιλομόρφου συμπλέγμάτος μου το οποίο αναδύεται κατά τη διάρκεια της αναλυτικής μου θεραπείας).

Ψυχοπαθολογική ταξινόμηση των διεγερτικών εκδηλώσεων

Υπό το φως αυτών των δεδομένων, ο τίτλος της εργασίας μας για να γίνει πληρέστερος θα έπρεπε να είναι: «Η ψυχοπαθολογική κατανόηση - ερμηνεία της διέγερσης» στο βαθμό που παρατηρούνται αφενός διεγερτικές καταστάσεις κατανόητες (π.χ. η διέγερση του ψυχοπαθητικού), κι αφετέρου διεγέρσεις ακατανόητες όπως αυτές κατά τη διάρκεια παραληρητικών καταστάσεων. Σ' αυτές τις τελευταίες, η ψυχοπαθολογική προσέγγιση γίνεται περισσότερο υπό το πρίσμα της ερμηνείας και όχι τόσο της κατανόησης.

Ως κατανόητες διεγέρσεις ορίζονται εκείνες οι ψυχοπαθολογικές καταστάσεις όπου η διέγερση έχει ένα νόημα - δίκην λόγου - νόημα που γίνεται αντιληπτό από τον παρατηρητή και που αποσκοπεί στην εκτόνωση μιας συγκρουσιακής κατάστασης. Πρόκειται δηλαδή για διεγέρσεις με «διαπραγματευτική αξία» οι οποίες είναι λιγότερο παθολογικές από εκείνες που είναι ακατανόητες, έχουν θεαματικό χαρακτήρα και εμπλέκουν το περιβάλλον. Μολονότι λιγότερο παθολογικές, όπως προαναφέρθηκε, αυτές οι διεγέρσεις θέτουν συχνά το ακανθώδες πρόβλημα της εκτίμησης του πόσο πραγματικά κινδυνεύει ο ασθενής ή το περιβάλλον του.

Σ' αυτήν την κατηγορία εντάσσονται κυρίως οι διεγέρσεις που συνοδεύουν:

1. τις νευρωτικές καταστάσεις: η διέγερση του υστερικού είναι ένα τυπικό παράδειγμα. Αυτή επιτρέπει στο άτομο είτε την έκφραση, είτε την αποφυγή κάποιας ψυχικής σύγκρουσης. Ο υστερικός μπορεί έτσι να παγιδευτεί στο προσωπικό του παιχνίδι ή σε εκείνο του περιβάλλοντος που τον πλαισιώνει και να οδηγηθεί στην εκδήλωση μιας θεαματικής και ενίοτε φρενήρους διέγερσης.
2. τον ψυχοπαθητικό όπου η διέγερση υποδηλώνει ένα θεμελιακό έλλειμμα το οποίο εκδηλώνεται επεισοδιακά και αποκλειστικά υπό μορφή κρίσης. Πρόκειται για κρίσεις καταστροφικής διέγερσης με αυτο - ή ετεροεπιθετικότητα.

Εκλύονται από πραγματικές ματαιώσεις ή από ασήμαντες αιτίες και έχουν συχνά θορυβώδη και εκρηκτικό χαρακτήρα.

Στις ακατανόητες διεγέρσεις κυριαρχεί η ρήξη με το κανονικό και η ασυναρτησία. Ο ασθενής εμφανίζεται μόνος και χαμένος. Το περιβάλλον του, μολονότι ανήσυχο δεν φαίνεται να εμπλέκεται στο πρόβλημα. Σ' αυτήν την κατηγορία εντάσσονται μεταξύ άλλων :

1. η μανιακή διέγερση η οποία περιλαμβάνει ενίοτε προκλητικές αντιδράσεις και φοβερή καταστροφική βιαιότητα (μανιακό μένος)
2. η διέγερση που συνοδεύει τη μελαγχολία στην αγχώδη της μορφή και η οποία μπορεί να οδηγήσει τον ασθενή σε αστραπιαίες παρορμητικές πράξεις όπως φυγή, απόπειρα αυτοκτονίας και αυτοακρωτηριασμό.
3. οι διεγέρσεις που συνοδεύουν τις παραληρητικές καταστάσεις και οι οποίες προκύπτουν :
 - από το βίωμα καταδίωξης του ασθενούς
 - από την απροσωποποίηση και το βίωμα του σωματικού διασκορπισμού
 - από τη μηχανοποίηση της ψυχικής ζωής που προσδιορίζεται κυρίως από τι λεκτικο-ακουστικές ψευδαισθήσεις οι οποίες καθοδηγούν δίνοντας εντολές τον ασθενή
 - από καταστάσεις που διαταράσσουν μια παραληρητική ψευδο-ισορροπία. Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις το παραλήρημα δεν είναι η γενεσιουργός αιτία της διέγερσης.

Εντάσσουμε σε ξεχωριστή κατηγορία τις διεγέρσεις εκείνες των οποίων η εξήγηση θεμελιώνεται σε μια αντικειμενική αιτιολογική σχέση - γνώση. Παράδειγμα τέτοιας αντικειμενικής αιτιολογικής εξήγησης αποτελεί η διέγερση του αλκοολικού κατά τη διάρκεια της μέθης. Πρόκειται για μια κλασική περίπτωση η οποία επιτρέπει στον κλινικό ψυχίατρο να έχει αιτιολογική γνώση αυτού του ψυχοπαθολογικού φαινομένου η οποία θεμελιώνεται στην αιτιολογική σχέση μεταξύ αιθανόλης και διέγερσης. Σ' αυτή την περίπτωση όμως δεν υπάρχουν περιθώρια κατανόησης, το μόριο της αιθανόλης αλκοόλης ανήκει σε ένα πεδίο ξένο με αυτό της ψυχικής ζωής με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να συσχετίσουμε την αιθανόλη με τη διέγερση με κάποιο κατανόητο δεσμό. Σ' αυτή την κατηγορία θα εντάξουμε όλες τις διεγέρσεις γνωστής "οργανικής" αιτιολογίας (π.χ. αυτές που εκδηλώνονται κατά τη διάρκεια νευρολογικών παθήσεων ή εκείνες που έχουν λοιμώδη αιτιολογία).

Τελειώνοντας, είναι εμφανές ότι προσεγγίσαμε στην παρούσα εργασία την ψυχοπαθολογική μελέτη της διέγερσης με γνώμονα τη γασπερσιανή διαφορά μεταξύ των εννοιών "κατανόω" και "ερμηνεύω" στο ψυχοπαθολογικό πεδίο. Η διάκριση αυτή αντλεί το ενδιαφέρον της από τη διαφοροποίηση στη σκέψη του μεγάλου αυτού ψυχοπαθολόγου μεταξύ των εννοιών ψυχολογική εξήγηση και αιτιολογική γνώση του ψυχοπαθολογικού φαινομένου η οποία καταλήγει και στη διαφοροποίηση μεταξύ ερμηνείας και αιτιολογίας. Είναι γνωστή η σύγκυση που επικράτησε μεταξύ αυτών των εννοιών με την επίδραση της ψυχαναλυτικής θεωρίας (όχι κατ' ανάγκην με δική της υπαιτιότητα) στη σκέψη πολλών ψυχοπαθολόγων. Ελπίζουμε το πόνημά μας να αποτελεί ελάχιστη συμβολή στην αποφυγή αυτής της σύγκυσης.

THE PSYCHOPATHOLOGICAL INTERPRETATION OF AGITATION

Esagian Garo

Didactor

The aim of the present study is to examine the psychopathological aspect of agitation based on the difference between two notions: “comprehend” and “interpret”. This distinction which is mainly based on the philosophy of the German psychopathologist K. Jaspers leads to the differentiation between psychological interpretation and aetiological knowledge of the psychopathologic phenomenon. This in return brings about the differentiation between interpretation and aetiology. In view of this data, agitating behavior is distinguished as “comprehensible” such as the agitation of a psychopath and “incomprehensible” such as in cases of delusion. In the latter, the psychopathological approach is more one of interpretation rather than comprehension. Cases of agitation whose explanation is founded on objective aetiological knowledge and classified in a different category such as the cases of agitating behavior in neurological disorders. (*Hellenic J Gen Hosp Psychiatry 2004; 2(1):49-51.*)

Key words: psychopathology, interpret, comprehend, be aware, agitation.

Βιβλιογραφία

1. Ey H, Bernard P, Brisset Ch. Manuale di Psichiatria, Masson Italia Editori, Milano 1981; 119.
2. Lanteri Laura G, Bouttier JG. Psychologie pathologique, E.M.C., Paris, Psychiatrie. 37032 C107.
3. Jaspers K. Psychopathologie générale, Claude Tchou, pour la bibliothèque des Introuvables, Paris 2000.

Αθήνα

Γκάρο Εσαγιάν
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης,
Αποστόλου Σούζου 9 , 69100 Κομοτηνή
Τηλ / Fax : 2531025210, E – mail : esagian@otenet.gr